

DIPLOMÁS PÁLYAKÖVETÉS

kézikönyv

A large, stylized black letter 'E' is positioned on the left side of the page, partially overlapping the text. The 'E' is composed of a thick vertical bar and two horizontal bars, with the top and bottom bars being curved. The background is a light gray.

DIPLOMÁS PÁLYAKÖVETÉS

kézikönyv

Készült a Társadalmi Megújulás Operatív Program 4.1.3 A felsőoktatási szolgáltatások rendszer szintű fejlesztése kiemelt projekt intézkedési keretében a Diplomás Pályakövető Rendszer megvalósítása során.

Kiadja az Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. – Országos Felsőoktatási Információs Központ (OFIK)

Felelős kiadó

Visnyei Csaba

Szerkesztők

Horváth Tamás

Kiss László

Nyerges Andrea

Roberts Éva

Szerzők

1. fejezet: Kiss László, Kiss Paszkál
2. fejezet:
 - 2.2 Kabai Imre
 - 2.3 Tóth István János, Várhalmi Zoltán
3. fejezet
 - 3.2 Majó Zoltán
 - 3.3 Kováts Gergely
 - 3.4 Czakó Andrea, Princzinger Péter
 - 3.5 Fodor Szabolcs
 - 3.6 Görög Márta
4. fejezet: Kuráth Gabriella
5. fejezet: András Monika, Majó Zoltán
- 6., 7. fejezet: Kiss László

Szakértők

Bolgár Zolt (SZTE), Borsa Melinda (Educatio), Ekler Gergely (ELTE), Fábri István (Educatio), Filep Bálint (SZE), Girasek Edmond (SE), Györmártoni Rita (PTE), Hegedűs Éva (SZF), Koczor Zoltán (BMF), Kovács Zolt (SZE), Kürtösi Zsófia (SZTE), Lukács Edit (ME), Rosta Gergely (PPKE), Szabó Imre (BME), Szabó Szilvia (ZSKF), Szabó Tibor (DF), Szemerszki Mariann (OFI), Tamándi László (SZE)

Korrektúra

Burom Márton

Tipográfia

Csizmadia Kata

Tördelés

Tirpák Gábor

ISBN 978-963-9795-44-0

Az Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. kiadványa, az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Nyomdai munkák

Bravogroup Rendszerház Kft.

Felelős vezető

Berke Tamás ügyvezető

TARTALOM

ELŐSZÓ	9
1. Nemzetközi és hazai gyakorlatok, történeti áttekintés	13
1.1 Bevezető	13
1.2 Diplomás pályakövetés külföldön	13
1.2.1 Egyes országok pályakövetéses vizsgálatai	13
1.2.2 Nemzetközi felmérések	14
1.2.3 Jellemző vizsgálati témák, kérdéskörök	15
1.2.4 Az eredmények felhasználási területei	16
1.2.5 Elérés és válaszadás	17
1.2.6 Egyszeri, ismétlődő és panelvizsgálatok	18
1.2.7 Az adatfelvétel módszerei	19
1.3 Diplomás pályakövetés Magyarországon	20
1.3.1 A hazai diplomás pályakövetés kezdetei	20
1.3.2 A felsőoktatási intézmények pályakövetési tevékenysége	22
1.3.3 A hazai intézményi felmérések módszertani kérdéseiről	23
1.4 A diplomás pályakövetés speciális kérdésköre	
– a kompetenciák vizsgálata	24
1.4.1 A kompetencia, fogalma, mérése	24
1.4.2 Nemzetközi kompetenciavizsgálatok, felhasználásuk	24
1.4.3 Alapvető kompetenciák: az európai lista	25
1.4.4 A Tuning-projekt	25
1.4.5 Az Egyesült Államokban folytatott gyakorlat	26
1.4.6 PISA a felsőoktatásban (OECD-kutatások)	26
1.4.7 Hazai előzmények	26

2. Kutatásmódszertan	31
2.1 Bevezető	31
2.2 A diplomás pályakövetési kutatások módszertana	31
2.2.1 A kérdőíves technikák alapvető módszertani kérdései a pályakövető vizsgálatokban	31
2.2.2 A kérdőív megalkotásának lépései	35
2.2.3 A kérdéskialkotás főbb szabályai, formai és tartalmi követelmények	37
2.2.4 A mintavétel elvi kérdései és gyakorlati megvalósítása a diplomás pályakövetésben	45
2.2.5 A válaszadási hajlandóság befolyásolása	49
2.2.6 A hallgatói motivációs, illetve pályakövetéses kutatások lebonyolítása (egy konkrét modell)	51
2.3 Munkaerő-piaci vizsgálatok	55
2.3.1 A munkaerő-piaci kutatások alapvető sajátosságai	55
2.3.2 Vállalati és közintézményi kutatások	57
2.3.3 A minta összeállításáról	58
2.3.4 Az adatfelvétel és az elemzés kérdései, módszerei	59
2.3.5 A kvalitatív kutatások helye a munkaerő-piaci vizsgálatokban	61
3. Szervezeti működés, támogató környezet kialakítása a felsőoktatási intézményekben	67
3.1 Bevezető: a DPR működését meghatározó alapvető tényezők	67
3.2 A diplomás pályakövetés célhoz rendelése	69
3.2.1 A harmadik generációs egyetemek (3GE) jellemzői	69
3.2.2 A DPR célhoz rendelése a 3GE kialakulása mentén	70
3.3 Szervezeti és szervezési kérdéskör	73
3.3.1 A DPR folyamatok centralizációja és decentralizációja általában	73
3.3.2 A diplomás pályakövetés folyamata	76
3.3.3 A központi szervezeti egység	82
3.3.4 A DPR megvalósításának egy lehetséges szervezeti modellje	84
3.4 Szabályozási kérdések, minőségbiztosítás és pályakövetés	86
3.4.1 A DPR bevezetésének és szabályozásának előkészítése	86
3.4.2 A DPR szabályozás alapjai	89
3.4.3 A DPR szabályozás legfontosabb tartalmi és formai kérdései	90
3.4.4. Pályakövetés és minőségbiztosítás	97
3.5 Az informatikai környezet kialakítása	100
3.5.1 Az informatikai támogatás jelentősége, a fejlett infokommunikációs eszközök használatának céljai	100
3.5.2 Általános informatikai támogatás	100
3.5.3 Speciális informatikai rendszerek és feladatok	105
3.6 Jogi és adatvédelmi kérdések	110
3.6.1 Bevezető gondolatok – adatvédelem és személyiségi jog	110
3.6.2 Alumni nyilvántartás létrehozása, személyes adatok kezelése	111
3.6.3 Jelenlegi és végzett hallgatók körére irányuló tudományos kutatáshoz kapcsolódó adatgyűjtések, lekérdezések jogszabályi és gyakorlati háttere	118
3.6.4 Az adatkezelés célhoz kötöttsége	121
3.6.5 Az érintett jogai	122

4. DPR-kommunikáció	125
4.1 Bevezető	125
4.2 Belső és külső nyilvánosság	125
4.2.1 A nyilvánosság szerepe, formái	125
4.2.2 A pályakövetés céljai, eredmények	126
4.3 Kommunikációs tevékenységek	129
4.3.1 DPR kommunikációs folyamat	129
4.3.2 Kommunikációs terv	131
4.3.3 A DPR-ben érdekelték köre, célcsoportok azonosítása	131
4.3.4 Releváns kommunikációs csatornák, eszközök leírása	135
5. Karrierszolgáltatások és diplomás pályakövetés	139
5.1 Bevezető	139
5.2 Az életútmenedzsment komplex rendszere	140
5.3 Életútmenedzsment a képzés alatt	143
5.3.1 Nemzetközi kitekintés	144
5.3.2 Magyarországi helyzetkép	147
5.4 Életútmenedzsment a végzés után	148
5.4.1 Alumni rendszerek	149
5.4.2 Diplomás Pályakövető Rendszer	150
5.4.3 Forrásteremtés (fundraising)	150
5.5 Az életútmenedzsment szolgáltatások működtetése	151
5.5.1 A szolgáltatások megszervezésével kapcsolatos nehézségek	151
5.5.2 A szolgáltatások fenntarthatósága, finanszírozása	152
5.5.3 A szolgáltatások jövője	152
6. Hazai és nemzetközi jó gyakorlatok – esettanulmányok	157
6.1 Jó gyakorlatok, hasznos elemek a diplomás pályakövetésben külföldön	157
6.1.1 Karrierút-bemutatók és bérkalkulátorok – az ausztrál pályakövetési rendszer szolgáltatásai	157
6.1.2 Képzésterületi foglalkozás-lista Új-Zélandról	161
6.1.3 Komplex felmérés-rendszerek – az egyetemi minőségbiztosítás háttéranyagai	163
6.2 Jó gyakorlatok a diplomás pályakövetésben Magyarországon	165
6.2.1 Egyásra épülő hallgatói és diplomás felmérések	165
6.2.2 Pályakövetés és alumni – online megjelenés és online szolgáltatások	166
6.2.3 A pályakövetési eredmények kommunikációja – online és nyomtatott megjelenések	169
6.3 Hasznos linkek – válogatás fontosabb statisztikai és felsőoktatás-kutató intézetek, fejlesztési ügynökségek, diplomás pályakövetést végző szervezetek honlapjaiból	170
7. Válogatás a hazai és nemzetközi szakirodalomból	173
7.1 Hazai felsőoktatási intézmények által végzett pályakövetéses vizsgálatok	173
7.2 A Fiatall Diplomások Életpálya-vizsgálatához kapcsolódó főbb publikációk	175
7.3 Válogatás a külföldi szakirodalomból	175
8. Szerzőink	181

ELŐSZÓ

Az elmúlt húsz esztendőben sokszor és sokan leírták, elmondták, hogy a felsőoktatás képzési kínálata nem illeszkedik megfelelően a munkaerő-piaci igényekhez. Ennek okaként gyakran említik az oktatás és a gazdaság közötti nem kielégítő információáramlást. A felsőoktatási intézmények számára sokféle lehetőség kínálkozik, amelyek segítségével javíthatják kapcsolatukat a felhasználói szférával. Ennek egyik legelterjedtebb és egyben kézzelfogható eszköze a diplomás pályakövetés. A munkaerő-piaci szereplők között speciális csoportot képeznek azok a diplomások, akik adott egyetem, főiskola szakán végeztek, már beléptek a munka világába és rengeteg munkapiaci tapasztalattal bírnak. Bár az intézmény és végzett hallgatója között már nincs a korábbihoz hasonló szoros és formális kapcsolat – ezáltal a mindenkire érvényes együttműködési készség –, azonban ha az intézmény követi ezen diplomások pályáját, informális eszközökkel, például alumni szolgáltatásokkal sokat tehet azért, hogy a végzett hallgatóktól információkat, hasznosítható tapasztalatokat gyűjtsön.

A végzetek életútjának követéséből származó információk a felsőoktatási szereplők igen széles körének nyújtanak hasznos információkat. A volt hallgatók munkába állása, munkaerő-piaci jellemzőik, megszerzett ismereteik alkalmazhatósága, továbbképzési igényeik, olyan – semmi mással nem helyettesíthető – visszajelzést biztosítanak az egyetemek és főiskolák számára, amely információk révén fejleszthetik képzésüket, szolgáltatásaikat. A végzetek elhelyezkedésének sikeressége, ennek egyéb paraméterei nagyon fontos iránymutatókat biztosíthatnak a pályaeorientáció során a leendő hallgatóknak az intézmény, az adott szak kiválasztásánál. Az ágazati, kormányzati szereplőknek a képzési kínálat kialakításához, tervezéséhez biztosíthat fontos kimeneti mutatókat a végzettekre épülő adatgyűjtés. A pályakövetés eredményei nem utolsósorban a munkaerő-piaci szereplők számára is hasznos információt nyújtanak a felsőoktatási intézményekben folyó képzésről, a „diplomák értékéről”.

Az eredmények széles körű hasznosítása, az érintett célcsoportok jelentős száma is jelzi, hogy a diplomás pályakövetés célja, motivációja igen sokrétű. A pályakövetés bevezetése mögött sok esetben azon intézményi érdekek felismerése áll, mint a képzés, illetve szolgáltatások fejlesztése, marketing előnyök kovácsolása, vagy a fiataloknak nyújtandó felvételi tájékoztatás. Nemcsak az intézmény belső motivációi, hanem a külső környezet is támogatja a pályakövetés meghonosítását az egyetemeken, főiskolákon – elég csak a jogszabályi kötelezettségekre, egyéb szabályozókra, vagy az ilyen irányú célokra rendelkezésre álló pályázati forrásokra utalni. A pályakövetés intézményesítése tehát sokféle érdeket szolgál egyszerre, ezek dominanciája sokszor

egy-egy felsőoktatási intézmény fejlődési pályájától is függ, ahogy e kézikönyv 3. fejezetének elején a három generációs egyetemi modell kapcsán ez bővebben is kifejtésre kerül.

De mitől válik a diplomás pályakövetés DPR-ré, azaz Diplomás Pályakövető Rendszerré? Tudományos igényesség nélkül az alábbiakban próbáltuk meghatározni a diplomás pályakövető rendszer lényegi elemeit: az intézményfejlesztés (képzés-, és szolgáltatásfejlesztés, minőségbiztosítás), illetve a jelentkezők, hallgatók vagy egyéb érdeklődők tájékoztatása terén hasznosuló, a felsőoktatási intézmény végzett hallgatóinak megkérdezésén alapuló – meghatározott időközönként ismétlődő – szociológiai vizsgálat és mindezen tevékenységekhez szükséges szervezeti (szabályozási, működési, jogi, informatikai, pénzügyi) háttér biztosítása.

A definíciós kísérletből is látszik, hogy nézetünk szerint a Diplomás Pályakövető Rendszer több mint egy szociológiai kutatás, legyen az módszertanilag mindenben megalapozott, hisz a pontos kutatási eredmények asztalfiókban hagyva vagy polcra téve nem hasznosulnak. Ezért a DPR-nek több egyenrangú „pillérre” kell épülni: a megfelelő kutatás-módszertani sztemderdek mellett ki kell alakítani a pályakövetést támogató intézményi-szervezeti háttérrel, stratégiai alapon kell kezelni a kommunikációját és össze kell hangolni egyéb hallgatói, illetve karrierszolgáltatásokkal. Ebben a kontextusban az alumni tevékenységeket elsődlegesen pályakövetést támogató, a kapcsolattartást és a végzetek együttműködését elősegítő intézményi szolgáltatásként határoztuk meg.

Jelen kézikönyv struktúrája is e fő tevékenységekhez igazodik. Így a diplomás pályakövetés nemzetközi és hazai gyakorlatait bemutató rész után a kutatás-módszertani fejezetben a pályakövetési vizsgálatok speciális szociológiai kérdéseit taglaljuk, kiegészítve a munkaerő-piaci szereplők körében végzett kutatásokra vonatkozó gyakorlati tanácsokkal. A volt hallgatók és a munkáltatók körében végzett felmérések eredményei komplementer módon egészítik ki egymást, ezek együttesen közel teljes képet adhatnak az adott intézményi, szak munkaerő-piaci környezetéről. A kiadvány szervezeti működés fejezete azokat az intézményi, működési feltételrendszerhez tartozó kérdéseket veszi sorra, amelyek révén a DPR-tevékenységek jobban szervezettek, hatékonyabban működtethetők. Ezek közé tartozik a pályakövetés célrendszerének meghatározása, a tevékenységekhez szükséges optimális szervezeti modell, humán erőforrás kialakítása, az integrált intézményi modellben működő pályakövetés egyes kérdései, valamint a pályakövetés folyamatainak szabályozása, kapcsolódása más belső szabályokhoz. Ide tartoznak még a DPR és a minőségbiztosítás összefüggései, a támogató informatikai környezet kialakítása, s az alumni, illetve pályakövetési tevékenységhez szükséges jogi, adatvédelmi keretek bemutatása. A nyilvánosság, kommunikáció kérdéseivel foglalkozó fejezet a pályakövetési eredmények belső és külső nyilvánosságát, lehetséges célcsoportjait, elérésük módját veszi sorra. A hallgatói szolgáltatások és a DPR kapcsolatát érintő fejezet pedig abban segít, hogy más, elsősorban karrier-, illetve alumni szolgáltatásokkal egységben valósuljon meg a DPR, mint intézményi szolgáltatás. A pályakövetéssel kapcsolatos ismeretek bővítését, hazai és nemzetközi jó gyakorlatok esettanulmány-szerű bemutatásával próbáljuk teljessé tenni.

Kiadványunk jó hazai gyakorlatokkal fűszerezve, kiemelve a legfontosabb tanácsokat, egyfajta ajánlásgyűjteményként kíván a pályakövetéshez gyakorlati segítséget nyújtani. Nem törekszik uniformizált folyamatleírásra, és nem is tekinthető egy konkrét pályázati kiírás segédletének. Elsősorban diplomás pályakövetési programokat irányító intézményi szakembereknek szeretnénk – reményeink szerint időtálló – gyakorlati kézikönyvet adni. A hatékony projekt- vagy szakmai menedzsment munkához elengedhetetlen, hogy egy kicsit minden érintett szakterülethez – szociológia, szervezetfejlesztés, jog vagy kommunikáció – értsenek a pályakövetéssel foglalkozó szakemberek. A kézikönyv segítségével áttekinthetők a pályakövetés ezen területei, főbb sajátosságai, átláthatóvá válnak folyamatai. Másodsorban azoknak a szakértőknek is segíteni igyek-

szünk, akik egy-egy területen jártasak, azonban kevés ismeretük van a pályakövetéssel kapcsolatos speciális szakmai kérdésekben, s részt kívánnak venni valamely részfeladatban.

A kézikönyv egyes fejezeteinek megírására olyan szakembereket kértünk fel, akik mindegyike rendelkezik az adott témában elméleti ismeretekkel, de gyakori „egyetemi emberek”, azaz közvetetten vagy közvetlenül a felsőoktatáson belül dolgoznak: többnyire oktatók, intézményi adminisztrációban tevékenykedők. A valós intézményi igények megismerése érdekében a kiadvány tartalmának kialakításába bevontuk a felsőoktatási intézmények témában érintett több tucatnyi munkatársát, így négy szakértői munkacsoportban (kutatásmódszertan, szervezeti működés, alumni és kommunikáció) kértük ki az érintettek véleményét mind a kiadvány struktúráját illetően, mind az elkészült kéziratok véleményezésére.

Részben a fentiekkel, azaz a szerzői sokszínűséggel, részben tartalmi okokkal magyarázható, hogy az egyes fejezetekben számos átfedés található. Ezeket olyan csomópontoknak tekintjük, amelyek a téma szempontjából kiemelkedően fontosak, illetve a diplomás pályakövetés különböző megközelítéseinek metszéspontjában található, az egyes szempontok, témák közötti tartalmi kapcsolódások, szinergiák. Éppen a pályakövetés komplex jellegét magyarázza, hogy például az online kérdőívvezés egyszerre jelenik meg a kiadvány kutatásmódszertani, informatikai és adatvédelmi fejezeteiben, az eredmények hasznosítása, kommunikációja érinti a szervezeti kérdéseket, szabályozást és természetesen a DPR-kommunikáció témakörét. A fenti kapcsolódó tartalmi elemeket a könnyebb áttekinthetőség érdekében oldalszéli ikonokkal jelezzük.

A kiadványhoz kapcsolódik a TÁMOP 4.1.1 pályázat megvalósítása során felhasználható néhány hasznos online segédlet, amelyek elérhetőek a www.diplomantul.hu oldalon. Ugyancsak itt található a kiadvány egyes fejezeteinek bővebb változata, amelyek terjedelmi okokból már nem kerültek be a nyomtatott változatba, valamint számos hasznos melléklet, módszertani segédlet.

A diplomás pályakövetés intézményi gyakorlata – reményeink szerint – az elkövetkező években számos új tapasztalattal gazdagodik, változhat maga a jogszabályi környezet is. Mindezeket megfontolva a TÁMOP 4.1.1 intézményi programok megvalósulásával párhuzamosan – jelen kiadványból kiindulva – egy folyamatosan frissítendő és bővítendő e-book formátumú online DPR kézikönyvet is készítünk a fenti internetes oldalakon, beépítve az intézményi tapasztalatokat, kiegészítve egyéb hasznosítható szakmai anyagokkal (szabályzat-, kérdőív minták, esettanulmányok, glosszárium, tudástár).

A diplomás pályakövetés felsőoktatási gyakorlatát támogató – a maga nemében hiánypótló – kézikönyv léte is bizonyítja, hogy a DPR egy komplex és összetett feladat, amelynek ellátása a témában jól felkészült intézményi pályakövetési szakértők „kinevelését” és bevonását igényli. A kiadvány megjelentetésével – illeszkedve a TÁMOP 4.1.3 központi diplomás pályakövető program céljaihoz – ehhez kívánunk hozzájárulni.

Horváth Tamás

felsőoktatási igazgató

Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.